

Λαϊκή Θρησκευτικότητα και Αγιοσύνη Ενώπιον της Ρωμαϊκής και Ισπανικής Ιεράς Εξέτασης

Από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα μέχρι τον 18^ο αιώνα ένα δίκτυο των δικαστηρίων της Ρωμαϊκής Ιεράς Εξέτασης λειτούργησε στη βενετική δημοκρατία και σχεδόν σε όλα τα κράτη στην ιταλική χερσόνησο.¹ Η εργασία τους εποπτεύθηκε από μια επιτροπή καρδινάλιων στη Ρώμη, την κοινότητα του Ιερού Γραφείου. Αντίθετα από την Ισπανική Ιερά Εξέταση, τα εκκλησιαστικά δικαστήρια, που κυβερνήθηκαν από το συμβούλιο (το Suprema), ήταν τμήμα της κοσμικής κυβέρνησης, η Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση δημιουργήθηκε κοντά στην Άγια Έδρα. Αυτό το σώμα αποτέλεσε την πρώτη τάξη μεταξύ των δεκαπέντε επιτροπών των καρδινάλιων που επιτήρησαν τις εκκλησιαστικές διαδικασίες.

Από μια άλλη άποψη, η Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση έχει κάποια ομοιότητα με την ισπανική αντίστοιχη της. Η πρωτοβουλία για την ίδρυση της Ιεράς Εξέτασης στην Καστίλη το 1478 και την επέκτασή της στην Αραγονία πέντε έτη αργότερα προήλθε από τους κυβερνήτες αυτών των δύο βασιλείων. Ακόμα, η Isabel και ο Ferdinand δεν θα μπορούσαν να έχουν ενεργήσει χωρίς την παπική κύρωση, ούτε θα μπορούσε ο παπός Sixtus IV να επιβάλει τη δημιουργία των δικαστηρίων στην Καστίλη και την Αραγονία χωρίς τη συγκατάθεσή τους. Ομοίως, προκειμένου να καθιερωθεί η Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση στα ιταλικά κράτη ο Paul III και οι διάδοχοί του χρειάστηκαν την αποδοχή αλλά και την συνεργασία των κοσμικών κυβερνήσεων.²

Οι αιχμηρές εννοιολογικές και λειτουργικές διακρίσεις μεταξύ του ιερού και κοσμικού, της εκκλησίας και του κράτους, δεν ήταν μέρος των διανοητικών εργαλείων τους. Η Βενετία και η Ρώμη συχνά συγκρούονταν για δικαιοδοτικά ζητήματα, όπως για το αν όλοι οι επίσκοποι και οι ανακριτές που διορίζονταν για την εξυπηρέτηση του βενετικού εδάφους έπρεπε να είναι βενετοί υπήκοοι, κάτω από ποιες περιστάσεις στην Ιερά Εξέταση οι δίκες μπορούσαν να εκδοθούν στο παπικό έδαφος και πώς μπορούσαν να ρυθμίσουν τη μεταβίβαση και τη φορολογία της ιδιοκτησίας. Αν και αυτές οι διαφωνίες κλιμακώθηκαν μόνο μία φορά, στην κρίση του 1605, οι διπλωματικές αποστολές και άλλες αποδεικτικές πηγές αποκαλύπτουν τη συνεχή ένταση στη σχέση μεταξύ της βενετικής δημοκρατίας και της Ρώμης.³

Κατά τη διάρκεια των πρώτων σαράντα ετών της δραστηριότητάς της, η Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση στη Βενετία, όπως τα δικαστήρια του Ιερού Γραφείου αλλού στην Ιταλία, ενδιαφέρθηκε κυρίως για την ανίχνευση και την καταστολή του Προτεσταντισμού.⁴ Οι περισσότεροι από εκείνους που οδηγήθηκαν στο δικαστήριο κατηγορήθηκαν για μία ή περισσότερες παρατυπίες όπως η ιδιοκτησία, η ανάγνωση, η συζήτηση, η διανομή των αιρετικών βιβλίων και άλλα. Στα μέσα της δεκαετίας του 1580, μόλις ξεπεράστηκε η απειλή του Προτεσταντισμού, τόσο η Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση όσο και οι Ιερές Εξετάσεις

¹ Schutte, Anne Jacobson, *Aspiring Saints. Pretense of Holiness, Inquisition, and Gender in the Republic of Venice, 1618-1750*, Βαλτιμόρη, 2001, σελ. 26

² στο ίδιο, σελ. 27

³ στο ίδιο, σελ. 27-28

⁴ στο ίδιο, σελ. 28

στα υπόλοιπα ιταλικά κράτη έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στις υποθέσεις μαγείας. Ενώ, η Βενετική Ιερά Εξέταση αντιμετώπισε αρχικά το πρόβλημα της πρόφασης της αγιοσύνης το 1618,⁵ αν και οι ιεροεξεταστές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν άξιζε την πλήρη διερεύνηση, καθώς η αναφερόμενη συμπεριφορά δεν ταίριαζε σε κάποια κατηγορία αίρεσης.

Στα μέσα του 1630 η πρόφαση της αγιοσύνης έκανε την εμφάνιση της στην ιταλική δικαστική σκηνή. Οι Ιταλοί ιεροεξεταστές από εδώ και πέρα δεν θα είχαν καμία δυσκολία για να αποφασίσουν πώς να πλαισιώσουν, πως να ερευνήσουν και πως να διώξουν ποινικά τέτοιες περιπτώσεις. Οι κατήγοροι της αίρεσης είχαν να δώσουν έτοιμο τον απαραίτητο διανοητικό και δικαστικό εξοπλισμό για την ταξινόμηση και τη λήψη μέτρων ενάντια σε εκείνους τους ανθρώπους που υποστήριζαν ότι λάμβαναν πληροφορίες, οδηγίες και ιδιαίτερα προνόμια από τον ουρανό.

Η αγιοσύνη ήταν κατά ένα μεγάλο μέρος αστική υπόθεση. Οι πόλεις και οι κομποπόλεις αποτελούνταν από ανθρώπους που θα παρατηρούσαν και θα αντιδρούσαν στην αξιοθαύμαστη ή στην ύποπτη θρησκευτική συμπεριφορά ενός ατόμου καθώς, επίσης, και οι αρχές ήταν κατάλληλες για να προωθήσουν την περίπτωση ενός ιερού προσώπου ή να διώξουν ποινικώς μία απόκλιση.⁶ Μεταξύ του 1618 και του 1750 στο Βενετικό κράτος κατηγορήθηκαν για την πρόφαση της αγιοσύνης δεκαέξι άνθρωποι, εννέα γυναίκες και επτά άνδρες

Οι θεολόγοι υποστήριζαν ότι οι γυναίκες είναι πολύ πιο κατάλληλες από ότι οι άνδρες να παρουσιάσουν περίεργα πνευματικά (θρησκευτικά) χαρακτηριστικά εμπνευσμένα από τον διάβολο ή από τη δική τους φαντασία παρά από τον Θεό. Η αιτία έγκειται στη βασική κατωτερότητα της γυναικείας φύσης. Τα γυναικεία σώματα και μυαλά, έμφυτα άχαρα και αποβλακωμένα, είναι ευαίσθητα στην εσωτερική ταραχή και εισβολή από βλαβερές δυνάμεις που τα κίνητρα στις περισσότερες περιπτώσεις είναι αδύνατο και ανόητο να καταπολεμηθούν. Υποδεέστερες από τη σωματική «διαφορετικότητα» είναι ηθικά αδύναμες. Φυσικά επιρρεπείς και στα εφτά θανάσιμα αμαρτήματα, οι γυναίκες αποδεικνύουν ότι είναι κάτι παραπάνω από ανίκανες στο να αντισταθούν στους πειρασμούς. Σε πολλές περιπτώσεις, ενεργά ακολουθούν εγκληματικά εγχειρήματα, για τα οποία επιχειρούν να στρατολογήσουν άνδρες συνεργάτες.⁷ Παρόλα αυτά σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, από την καταγγελία μέχρι την απόφαση, οι γυναίκες αντιμετωπίζονταν διαφορετικά από τους άνδρες. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου οι άνδρες που κατηγορούνταν είχαν παρακινηθεί από γυναίκες – που κατηγορούνταν και αυτές – οι άνδρες κρίθηκαν περισσότερο ένοχοι και καταδικάστηκαν πιο σκληρά.

Καμία από τις γυναίκες που δικάστηκαν και διώχθηκαν με την κατηγορία της πρόφασης της αγιοσύνης στη Βενετία δεν προερχόταν από τις μεσαίες και ανώτερες κοινωνικές τάξεις, αλλά ούτε και καμία ήταν καλόγρια. Σε άλλα κράτη της Ιταλίας, γυναίκες από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις και καλόγριες προσέλκυαν το ενδιαφέρον του Ιερού Γραφείου εξαιτίας των ύποπτα υψηλών φιλοδοξιών τους. Επίσης, στη Βενετία το Ιερό Γραφείο ήταν πιο απρόθυμο από τα αντίστοιχα του σε

⁵ Βλ. την περίπτωση της Narcisa, η οποία υποστήριζε ότι ο Θεός μαζί με αγγέλους την επισκεπτόταν και ότι γνώριζε τα κρυφά σφάλματα των ιερέων: *στο ίδιο*, σελ. 6

⁶ *στο ίδιο*, σελ. 187-188

⁷ *στο ίδιο*, σελ 57-58

άλλα ιταλικά κράτη για να ερευνήσει τις ευγενείς και εγκλεισμένες γυναίκες σε μοναστήρια, πιθανόν γιατί οι διαδικασίες του ελέγχονταν από τις κοσμικές κυβερνήσεις. Οι γυναίκες που ερευνήθηκαν για την πρόφαση της αγιοσύνης στη Βενετία προέρχονταν από μία συγκεκριμένη κοινωνικοπολιτισμική ομάδα. Προέρχονταν από μία λαϊκή θέση, ήταν νεαρές σε ηλικία, ήταν ανύπανδρες και χωρίς άμεση επαφή με βιβλία.⁸

Δεδομένου ότι αυτές οι γυναίκες δεν έχουν μελετήσει τις μυστικές πραγματείες, δε θα μπορούσαν να ασκήσουν τη συστηματική περισυλλογή με σκοπό να οδηγηθούν στην ένωση με το θείο. Ωστόσο, τα οράματα τους έπαιζαν σημαντικό ρόλο στη ζωή τους. Οι περισσότερες βρίσκονταν σε έκσταση, κατά τη διάρκεια της οποίας έβλεπαν και μιλούσαν με τον Θεό, με τον Χριστό, με την Παναγία και τους Αγίους.⁹ Επιπλέον, υποστήριζαν ότι λάμβαναν μηνύματα, τα οποία έπρεπε να διαβιβαστούν.¹⁰ Οι υποθέσεις κρίθηκαν και ομολογήθηκαν ένοχες στην ύπαρξη της ψεύτικης, της επιτηδευμένης, της προσποιητής, ή της εικονικής αγιοσύνης. Οι ιεροεξεταστές έκαναν τους προσδιορισμούς αυτούς σύμφωνα πλήρως με τις δικαστικές αρχές από τις οποίες λειτούργησαν.

Οι ιεροεξεταστές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για απάτη για δύο λόγους. Πρώτον, η υπόθεση τους ότι ο Θεός αποδεχόταν σπάνια στους λαϊκούς (μη κληρικούς) τη δυνατότητα να έχουν οράματα, τους οδήγησε στο να αποκλείσουν τη θεία προέλευση των οραμάτων αυτών. Ο σκεπτικισμός τους ότι η δύναμη του διαβόλου μπορεί να πάρει την πλήρη κατοχή της θέλησης των ατόμων που δικάζονται, επιπλέον, τους δημιούργησε την αμφιβολία ότι οι εκστατικοί στερούσαν τον έλεγχο των οραμάτων τους. Εάν τα άτομα αυτά ήταν λογικά ήταν το ίδιο αρκετά ικανά για την κατασκευή των οραμάτων, επομένως, έπρεπε να θεωρηθούν ύποπτοι οι ίδιοι. Ως εκ τούτου, η απάτη έγινε η μόνη βιώσιμη υπόθεση. Δεύτερον, τα οράματα δεν ήταν το μόνο ζήτημα. Στο μυαλό των ανακριτών ποικίλες μη χαρακτηριστικές τοποθετήσεις ή συμπεριφορές γνήσιων οραματιστών ενίσχυαν την πιθανότητα πως οι κατηγορούμενοι επιδίωκαν να τους παραπλανήσουν για την αγιοσύνη τους.¹¹

Ανεξάρτητα όμως από τις «πραγματικές» προθέσεις και πεποιθήσεις τους, τόσο οι ιδιαίτεροι συνδυασμοί λέξεων όσο και οι ενέργειες ορισμένων ανθρώπων τους οδήγησαν αναπόφευκτα στα δικαστήρια του Ιερού Γραφείου και κατηγορήθηκαν για το αδίκημα της πρόφασης της αγιοσύνης.¹² Από την άλλη πλευρά, όταν κάποιος ήταν ύποπτος για την πρόφαση της αγιοσύνης και δεν δικάζονταν επίσημα από την Ιερά Εξέταση οι ανακριτές ερευνούσαν διάφορες πιθανές εξηγήσεις για τη συμπεριφορά του. Ωστόσο, για τους ιεροεξεταστές η απάτη ήταν σχεδόν πάντα η μόνη σωστή επιλογή.¹³

Μέχρι τη στιγμή που εμφανίστηκε η πρόφαση της αγιοσύνης στην ιεροεξεταστική σκηνή η εκκλησία είχε κάνει μια προσπάθεια ώστε να συγκρατηθούν οι καταχρήσεις του εξορκισμού.¹⁴ Όμως, στα πλαίσια της δίκης πολλές φορές οι

⁸ στο *ίδιο*, σελ. 204

⁹ στο *ίδιο*, σελ. 205

¹⁰ στο *ίδιο*, σελ. 206

¹¹ στο *ίδιο*, σελ. 222-223

¹² στο *ίδιο*, σελ. 228

¹³ στο *ίδιο*, σελ. 148

¹⁴ στο *ίδιο*, σελ. 114

ανακριτές και οι κατήγοροι που εξέταζαν τους πιθανούς «ψεύτικους Αγίους» έκριναν απαραίτητο να συμβουλευθούν εμπειρογνώμονες της ψυχής και του σώματος, εξορκιστές και παθολόγους αντίστοιχα. Οι εξορκιστές άρχιζαν με την εξέταση των σωματικών συμπτωμάτων που εμφανίζονταν ως διαταραχή της ψυχής, ενώ οι παθολόγοι λάμβαναν υπόψη τα αίτια της ψυχικής διαταραχής της σωματικής ασθένειας. Οι επαγγελματίες εξορκιστές –οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν μοναχοί– συμμετείχαν από νωρίς και αρκετά συχνά στις ιεροεξεταστικές δίκες.¹⁵

Η διεκπεραίωση μιας δίκης για να καθοριστεί εάν ο κατηγορούμενος κατεχόταν από το διάβολο ήταν ο κύριος στόχος για τον οποίο δεσμεύθηκαν οι εξορκιστές.¹⁶ Για τους ανακριτές και για εκείνους που υποψιάζονταν την προσποίηση της αγιοσύνης, αλλά και για τους εξορκιστές, η ιεροτελεστία του εξορκισμού ήταν πολύ σημαντική καθώς ο εξορκισμός ήταν ένα σημαντικό βήμα για την απόσπαση της ομολογίας της ενοχής.¹⁷

Τέλος, στις υποθέσεις της πρόφασης της αγιοσύνης κεντρικό ρόλο στον καθορισμό της διαφοράς μεταξύ «ορθόδοξης» και «προληπτικής» αφοσίωσης και επομένως μεταξύ «αληθινής» και «ψεύτικης» αγιοσύνης έπαιζαν κάποια αντικείμενα όπως ήταν έργα ζωγραφικής, δαχτυλίδια, χαρτομάντιλα, ενδύματα, κομποσκοίνια, λείψανα, κουτιά και βάζα.¹⁸ Ακόμη, τα αντικείμενα αυτά παρείχαν τα φυσικά στοιχεία που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να καταδικαστούν οι δράστες εγκλημάτων ενάντια στην πίστη.¹⁹

Το πρώτο μισό του 16^{ου} αιώνα οι οραματιστές αφέθηκαν ανενόχλητοι από την Ισπανική Ιερά Εξέταση. Αργότερα, δεν κινήθηκε ποτέ ενάντια σε μοναχούς και το θρησκευτικό κράτος αλλά επικεντρώθηκε σε αυτούς που εξέθεταν τα οράματα τους. Επιπλέον, ακόμη και όταν η Ιερά Εξέταση καταδίκαιε τους μεμονωμένους οραματιστές το έκανε μετά από μεγάλη καθυστέρηση, κατά τη διάρκεια της οποίας οι οραματιστές αυτοί απολάμβαναν τη φήμη και το γόητρο. Πολλοί από αυτούς τους οραματιστές και τους επαγγελματίες της έντονης συναισθηματικής θρησκευτικότητας ήταν γυναίκες.²⁰

Οι γυναίκες αυτές προέρχονταν από χαμηλές κοινωνικές τάξεις, ήταν φτωχές και δεν είχαν ούτε τη βασική εκπαίδευση. Είχαν επομένως το κατάλληλο ταπεινό υπόβαθρο το οποίο λειτουργούσε ως εγγύηση ότι μόνο ο Θεός (ή ο διάβολος) μπορούσε να ασχοληθεί μαζί τους ως θαύμα. Στην πραγματικότητα, οι γυναίκες ενθαρρύνθηκαν θετικά για να αναπτύξουν μία έντονη θρησκευτικότητα. Η μεσαιωνική εκκλησία παρόλο που είχε αποσιωπήσει τις γυναίκες, η συμπεριφορά της θηλυκής θρησκευτικότητας που προέκυψε κατά τη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα παρέκαμψε αυτήν τη σιωπή ενώ, μερικές γυναίκες επωφελήθηκαν από αυτήν την ευκαιρία. Επιπροσθέτως, οι καταθέσεις των μαρτύρων από την Ιερά Εξέταση

¹⁵ στο *ίδιο*, σελ. 112

¹⁶ στο *ίδιο*, σελ. 120

¹⁷ στο *ίδιο*, σελ. 130-131

¹⁸ στο *ίδιο*, σελ. 154

¹⁹ στο *ίδιο*, σελ. 174

²⁰ McKendrick Geraldine & Angus MacKay, “Visionaries and Affective Spirituality during the First Half of the Sixteenth Century”, στο Mary Elizabeth Perry & Anne J. Cruz (επιμ.), *Cultural Encounters: The Impact of the Inquisition in Spain and the New World*, Berkeley, 1991, σελ 94-95

αποδεικνύουν ότι οι γυναίκες ασχολήθηκαν ενεργά με τη θρησκευτική εκπαίδευση του φύλου τους.²¹

Στην Καστίλη οι φάκελοι από την Ισπανική Ιερά Εξέταση δείχνουν την επίμονη εχθρότητα προς τις θρησκευόμενες γυναίκες και τη γραμμή μεταξύ θηλυκής ιεροσύνης και θηλυκής αίρεσης. Το 1575, οι ιεροξεταστές επιτέθηκαν στις beatas²² ως οπαδούς του illuminism. Η δίωξη για την «ψεύτικη» προφητεία και τη δαιμονική κατοχή, επαναλαμβανόμενη περιοδικά στην Ιερά Εξέταση για τις ισπανίδες beatas αυξήθηκε σταδιακά από τη δεκαετία του 1580 έως τη δεκαετία του 1630 στα πλαίσια του κυνηγιού των μαγισσών. Η τιμωρία που τους επιβλήθηκε ήταν επιεικής σε σχέση με τις άγριες εκτελέσεις που υπήρξαν στην προτεσταντική και καθολική Ευρώπη.²³

Στην Σεβίλλη η Ιερά Εξέταση εναντιώθηκε στη δραστηριότητα των beatas με μια εκστρατεία καταστολής και ψεύτικης καταχώρησης στοιχείων. Ενώ, πολλές φορές οι μάρτυρες που κλήθηκαν για να καταθέσουν αναγκάστηκαν να συνεργαστούν με την Ιερά Εξέταση προκειμένου να σώσουν τους εαυτούς τους, τους φίλους τους και την οικογένεια τους από τα βασανιστήρια, τη φυλάκιση και την κατάσχεση της ιδιοκτησίας. Οι τιμωρίες τις οποίες διάλεξε η Ιερά Εξέταση για τις beatas είχαν ως σκοπό να τις απομονώσουν από το σύνολο των ορθόδοξων Καθολικών.²⁴

Ωστόσο, η στάση που κράτησε γενικότερα η εκκλησία απέναντι στους προφήτες-οραματιστές ήταν κάπως αμφίθυμη. Από την μία μεριά, η εκκλησία δε μπορούσε να αρνηθεί το γεγονός ότι ο Θεός είχε τη δύναμη να επικοινωνήσει μέσω προφητικών μηνυμάτων με καθημερινούς ανθρώπους (μη κληρικούς). Από την άλλη, ήταν όλοι δύσπιστοι απέναντι στους άνδρες και τις γυναίκες που υποστήριζαν ότι επικοινωνούσαν με τον Θεό. Αυτός ο σκεπτικισμός αρθρώθηκε αρχικά από τον Aquinas κατά τον 13^ο αιώνα και έπειτα πέρασε στον θεολόγο Jean Gerson τον 15^ο αιώνα για να αναπτύξει τους εξεταστικούς τύπους που απαιτήθηκαν για την διαχώριση του «αληθινού» προφήτη από τον «ψεύτικο».²⁵

Παρόλα αυτά, ακόμη τα κριτήρια για τον διαχωρισμό των «αληθινών» προφητών από τους «ψεύτικους» παρέμεναν ασαφή, κάτι που ίσως εξηγεί το γιατί η ιεροξεταστική δίωξη των προφητών ήταν τυχαία και περιορίστηκαν σε εκείνους που αποτελούσαν πολιτική απειλή για τη μοναρχία. Από αυτήν την άποψη ήταν η πολιτική, παρά η θρησκεία, η οποία προκάλεσε τη δίωξη των προφητών. Η Ισπανική Ιερά Εξέταση αναμίχθηκε σε τέτοιες περιπτώσεις μόνο μετά την παρακίνηση από το Στέμμα.²⁶

²¹ στο ίδιο, σελ. 99

²² Οι beatas ήταν θρησκευόμενες γυναίκες στην πρώιμη νεότερη Ευρώπη που απόλαυαν μια δημοφιλή φήμη για την ιερότητα. Προέρχονταν από οικογένειες που αδυνατούσαν να αντέξουν οικονομικά την προίκα για τις μονές. Αφοσιωμένες στη θρησκεία ζούσαν σε σπίτια ή σε κοινότητες με άλλες ευσεβείς γυναίκες: Po-chia Hsia R., “Holy Women, beatas, demoniacs”, *The World of Catholic Renewal 1540-1770*, Cambridge, 1998, σελ. 151

²³ στο ίδιο, σελ. 154

²⁴ Perry Mary Elizabeth, “Beatas and the Inquisition in Early Modern Seville”, στο Stephen Haliczer (επιμ.), *Inquisition and society in Early Modern Europe*, Λονδίνο, 1987, σελ. 158-160

²⁵ Kagan Richard L., “Politics, Prophecy, and the Inquisition in Late Sixteenth-Century in Spain”, στο Mary Elizabeth Perry & Anne J. Cruz (επιμ.), *Cultural Encounters: The Impact of the Inquisition in Spain and the New World*, Berkeley, 1991, σελ. 109

²⁶ στο ίδιο, σελ. 110

Όλες οι περιπτώσεις των προφητών είναι όμοιες μέχρι ένα σημείο. Αφενός, η αποκαλυπτική παράδοση παρείχε στους προφήτες τους κανόνες της πολιτικής διαμαρτυρίας καθώς επίσης και έναν διαφορετικό τρόπο έκφρασης της κριτικής για τον μονάρχη και το καθεστώς του. Αφετέρου, αυτοί οι κανόνες δεν ήταν αμετάβλητοι και ο κάθε ένας προφήτης τους διαμόρφωνε για να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες και σκοπούς του.²⁷

Όσον αφορά στην Ιερά Εξέταση, το γεγονός ότι το Ιερό Γραφείο δεν φίμωσε αμέσως τους προφήτες, αλλά περίμενε τις οδηγίες από το Στέμμα, δείχνει ότι αυτό το όργανο, παρά το ρόλο του ως λογοκριτή, ήταν γενικότερα έτοιμο να παραχωρήσει χώρο στους προφήτες, στον οποίο θα μπορούσαν να κινούνται ελεύθερα. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι η ελευθερία της πολιτικής έκφρασης στην Ισπανία ήταν διαφορετική από τα υπόλοιπα κράτη του 16^{ου} αιώνα, αλλά δηλώνει την αμφίθυμη στάση της Ιεράς Εξέτασης απέναντι στην προφητεία σε συνδυασμό με την απροθυμία της να επέμβει σε περιπτώσεις όπου τα θρησκευτικά ζητήματα δεν ήταν ευδιάκριτα. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο πρόσφερε πολιτική φωνή και πολιτική γλώσσα στο Στέμμα. Η πολιτική χρήση της προφητείας στην Ισπανία εμφανίστηκε κυρίως σε περιόδους οικονομικής και πολιτικής κρίσης. Όμως, μέσα σε ένα καθεστώς που προσέφερε ελάχιστους τρόπους πολιτικής έκφρασης, η προφητεία αποτέλεσε ένα μέσο, μέσω του οποίου δηλωνόταν η δυσαρέσκεια.²⁸

Χρειάστηκαν περισσότεροι από δύο αιώνες για να γίνει η πρόφαση της αγιοσύνης ποινικό αδίκημα, το οποίο διώκεται δικαστικά από τη Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση. Πρέπει να γίνει μια διαίρεση αυτής της μακροχρόνιας διαδικασίας σε δύο φάσεις. Η πρώτη ξεκινάει από τον πρώιμο 16^ο αιώνα και φτάνει μέχρι τον πρώιμο 17^ο αιώνα. Τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα περιλαμβάνουν τις προσπάθειες για να αξιολογηθεί η συμπεριφορά των οραματιστών και τις προσπάθειες για να παρασχεθούν οι οδηγίες στους πνευματικούς ανθρώπους και την ιερά εξέταση για τα παραφυσικά φαινόμενα. Στη δεύτερη φάση, μεταξύ του τελευταίου μισού του 16^{ου} αιώνα και της τέταρτης δεκαετίας του 17^{ου} αιώνα, οι διευθυντές και οι αξιωματούχοι του Ιταλικού Ιερού Γραφείου αντιμετώπισαν και έλυσαν τελικά το πρόβλημα για το πώς να χειριστούν τους κατηγορούμενους στα δικαστήρια τους.

Η Ρωμαϊκή Ιερά Εξέταση χρειάστηκε περισσότερο χρόνο για να ξεκινήσει να διώκει την πρόφαση της αγιοσύνης ως αδίκημα σε σχέση με την Ισπανική Ιερά Εξέταση. Στην Ισπανία η σειρά δικών και καταδικών για την πρόφαση της αγιοσύνης άρχισε με την Isabel de la Cruz, που καταδικάστηκε από την Ιερά Εξέταση του Τολέδο το 1529.²⁹ Καταδικάστηκε για illuminism, για την πεποίθηση ότι η σωτηρία ήρθε στο άτομο ως αρχικό μέσο της άμεσης επικοινωνίας με το θείο, παρά από την απόκτηση της απόδοσης των καλών εργασιών ή διαμέσου των μυστηρίων της εκκλησίας. Επιπλέον, εάν και κάπως ύποπτη, είχε αναγνωριστεί ως beata. Από τους πολυάριθμους ισπανούς «ψεύτικους Αγίους» από το 16^ο αιώνα μέχρι τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, η μεγάλη πλειοψηφία ήταν γυναίκες, πολλές από τις οποίες ήταν beatas ή tertiaries.

Στην Ισπανία, τα προϋπάρχοντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του κοινωνικού και θρησκευτικού τοπίου συνέβαλαν σε μια πρόωρη ταξινόμηση ορισμένων

²⁷ στο *ίδιο*, σελ. 119

²⁸ στο *ίδιο*, σελ. 120

²⁹ Schutte, Anne Jacobson, *Aspiring Saints*. στο *ίδιο*, σελ. 42

τοποθετήσεων και συμπεριφορών, όπως της αιρετικής. Η εικονική απουσία αυτών των στοιχείων στην Ιταλία δικαιολογεί γιατί η έννοια της πρόφασης της αγιοσύνης άργησε να κρυσταλλωθεί. Αυτό έγινε για δύο λόγους, τίποτα που μοιάζει με μια γηγενή ποικιλία του antinomianism δεν ανήλθε αμέσως στην κορυφή της ημερήσιας διάταξης της Ρωμαϊκής Ιεράς Εξέτασης. Αντίθετα από τους Ισπανούς μονάρχες, οι Ιταλοί κυβερνήτες δεν άσκησαν καμία συστηματική δύναμη επάνω σε μη χριστιανικά θέματά για την επιλογή μεταξύ της αποδημίας και της αλλαγής θρησκευματος. Οι υποστηρικτές εκείνου του ισχυρού κράματος του *alumbrado* και των προτεσταντικών ιδεών που προωθήθηκαν στην Ιταλία από τον Ισπανό Juan de Valdes τοποθετήθηκαν τόσο ιδιαίτερα και τόσο προσεκτικά που μόνο μερικοί από αυτούς πιάστηκαν καθυστερημένα από την Ιερά Εξέταση τελικά. Δεύτερον, φαίνεται ότι τα ιταλικά αντίστοιχα των *beatas*, *rinzochere* ή *bizzocche*, που πιθανώς δεν ήταν τόσο πολυάριθμα ή αξιοπρόσεχτα τον 16^ο αιώνα όπως οι Ισπανίδες μοναχές, οδηγήθηκαν ακόμα περισσότερο στα περιθώρια από τη άμεση παρότρυνση του Συμβουλίου του διατάγματος του Trento που απαιτούσε όλες οι καλόγριες να εσωκλείονται πίσω από τους τοίχους μοναστηριών.³⁰

Παπαμιχαήλ Δημήτριος (Πτυχ. Κοιν. Ανθρ.)
dmspap23@gmail.com

Βιβλιογραφία

- Kagan Richard L., “Politics, Prophecy, and the Inquisition in Late Sixteenth-Century in Spain”, στο Mary Elizabeth Perry & Anne J. Cruz (επιμ.), *Cultural Encounters: The Impact of the Inquisition in Spain and the New World*, Berkeley, 1991.
- McKendrick Geraldine & Angus MacKay, “Visionaries and Affective Spirituality during the First Half of the Sixteenth Century”, στο Mary Elizabeth Perry & Anne J. Cruz (επιμ.), *Cultural Encounters: The Impact of the Inquisition in Spain and the New World*, Berkeley, 1991.
- Perry Mary Elizabeth, “Beatas and the Inquisition in Early Modern Seville”, στο Stephen Haliczer (επιμ.), *Inquisition and society in Early Modern Europe*, Λονδίνο, 1987, σελ. 147-171.
- Po-chia Hsia R, “Holy Women, beatas, demoniacs”, *The World of Catholic Renewal 1540-1770*, Cambridge, 1998, σελ. 144-158.
- Schutte, Anne Jacobson, *Aspiring Saints. Pretense of Holiness, Inquisition, and Gender in the Republic of Venice, 1618-1750*, Βαλτιμόρη, 2001.

---

³⁰ στο *ίδιο*, σελ. 43